

Rättsfallssamlingen

FÖRSLAG TILL AVGÖRANDE AV GENERALADVOKAT
ATHANASIOS RANTOS
föredraget den 28 oktober 2021¹

Mål C-267/20

**AB Volvo,
DAF TRUCKS NV
mot
RM**

(begäran om förhandsavgörande från Audiencia Provincial de León (Provinsdomstolen i León, Spanien))

”Begäran om förhandsavgörande – Artikel 101 FEUF – Direktiv 2014/104/EU – Skadeståndstalan enligt nationell rätt för överträdelser av medlemsstaternas och Europeiska unionens konkurrensrättsliga bestämmelser – Nationell bestämmelse genom vilken retroaktivitetens referensdag fastställs till den dag då sanktionen påförs och inte till den dag då talan väcks – Preskriptionsfrist för utomobligatoriskt skadeståndsansvar – Beräkning av skada – Principerna om likvärdighet och effektivitet”

I. Inledning

1. Detta mål är ännu ett i raden av mål som rör en nationell domstols begäran om förhandsavgörande angående tolkningen av direktiv 2014/104/EU² om skadeståndstalan för överträdelser av konkurrensrättsliga bestämmelser.
2. Den nu aktuella begäran avser tolkningen av artikel 101 FEUF och artiklarna 10, 17 och 22 i direktiv 2014/104.
3. Begäran har framställts i ett mål mellan AB Volvo och DAF Trucks NV (nedan kallade svarandena) och RM (nedan kallad käranden) angående en skadeståndstalan som RM väckt i syfte att erhålla gottgörelse för skada till följd av en överträdelse av artikel 101 FEUF som fastställts av Europeiska kommissionen och som begåtts av ett antal företag, däribland svarandena.

¹ Originalspråk: franska.

² Europaparlamentets och rådets direktiv av den 26 november 2014 om vissa regler som styr skadeståndstalan enligt nationell rätt för överträdelser av medlemsstaternas och Europeiska unionens konkurrensrättsliga bestämmelser (EUT L 349, 2014, s. 1).

4. Målet ger domstolen tillfälle att klargöra tillämpningsområdet i tiden (*ratione temporis*) för direktiv 2014/104, något som domstolen gjorde för första gången i domarna i målet Cogeco Communications³ och i målet Skanska Industrial Solutions m.fl.⁴ Härigenom kan det svar som domstolen ger den hänskjutande domstolen i detta mål påverka andra mål som ännu inte har avgjorts av nationella domstolar runtom i unionen och där frågan om direktivets tillämpning i tiden (*ratione temporis*) uppkommit, i synnerhet när det gäller en skadeståndstalan som avser händelser som inträffade innan direktivet trädde i kraft.

II. Tillämpliga bestämmelser

A. Unionsrätt

1. Förordning (EG) nr 1/2003

5. I artikel 25.2 i förordning (EG) nr 1/2003⁵ föreskrivs följande:

”Preskriptionstiden skall räknas från och med den dag då överträdelsen begicks. Vid fortsatta eller upprepade överträdelser skall dock tiden räknas från och med den dag då överträdelsen upphörde.”

6. Artikel 30 i förordningen, med rubriken ”Offentliggörande av beslut”, har följande lydelse:

”1. Kommissionen skall offentliggöra de beslut som den fattar enligt artiklarna 7–10, 23 och 24.

2. I offentliggörandet skall de berörda parternas namn och huvuddragen i beslutet anges, inbegripet ålagda påföljder. Det skall beakta företagens berättigade intresse av att skydda sina affärshemligheter.”

2. Direktiv 2014/104

7. I artikel 10 i direktiv 2014/104, med rubriken ”Preskriptionsfrister”, föreskrivs följande:

”1. Medlemsstaterna ska i enlighet med denna artikel fastställa regler för preskriptionsfrister för väckande av skadeståndstalan. De reglerna ska fastställa när preskriptionsfristen börjar löpa, dess löptid och under vilka förhållanden den ska avbrytas eller tillfälligt upphöra att löpa.

2. Preskriptionsfristerna får inte börja löpa förrän överträdelsen av konkurrensrätten har upphört och käranden fått kännedom om, eller rimligtvis kan förväntas ha fått kännedom om

- a) beteendet och det faktum att det utgör en överträdelse av konkurrensrätten,
- b) det faktum att överträdelsen av konkurrensrätten orsakat honom eller henne skada, och
- c) överträdarens identitet.

³ Dom av den 28 mars 2019, (C-637/17, EU:C:2019:263) (nedan kallat målet Cogeco).

⁴ Dom av den 14 mars 2019, (C-724/17, EU:C:2019:204).

⁵ Rådets förordning av den 16 december 2002 om tillämpning av konkurrensreglerna i artiklarna [101 och 102 FEUF] (EGT L 1, 2003, s. 1).

3. Medlemsstaterna ska se till att preskriptionsfristerna för väckande av skadeståndstalan har en löptid på minst fem år.

4. Medlemsstaterna ska se till att en preskriptionsfrist tillfälligt upphör att löpa eller, beroende på nationell rätt, avbryts, om en konkurrensmyndighet vidtar åtgärder inom ramen för en utredning eller ett förfarande med avseende på en överträdelse av konkurrensrätten som skadeståndstalan avser. Det tillfälliga avbrottet i preskriptionsfristen ska upphöra tidigast ett år efter det att överträdelsebeslutet har blivit slutligt eller efter det att förfarandet avslutats på något annat sätt.”

8. I artikel 17 i direktivet, med rubriken ”Beräkning av skada”, föreskrivs följande:

”1. Medlemsstaterna ska se till att varken den bevisbörda eller det bevisvärde som krävs för beräkning av skada medför att det i praktiken blir omöjligt eller orimligt svårt att utöva rätten till skadestånd. Medlemsstaterna ska se till att de nationella domstolarna i enlighet med nationella förfaranden ges befogenhet att uppskatta beloppet av skadan om det fastställs att käranden har lidit skada men det i praktiken är omöjligt eller orimligt svårt att exakt beräkna beloppet av den lidna skadan på grundval av tillgängliga bevis.

2. Det ska presumeras att kartellöverträdelser orsakar skada. Överträdaren ska ha rätt att motbevisa den presumptionen.

3. Medlemsstaterna ska se till att en nationell konkurrensmyndighet i förfaranden som rör en skadeståndstalan, på begäran av en nationell domstol får bistå den nationella domstolen vid fastställandet av skadans omfattning om den nationella konkurrensmyndigheten anser att ett sådant bistånd är lämpligt.”

9. Artikel 21 i direktivet har rubriken ”Införlivande”. I punkt 1 i den artikeln föreskrivs följande:

”Medlemsstaterna ska sätta i kraft de lagar och andra författningar som är nödvändiga för att följa detta direktiv senast den 27 december 2016. De ska genast överlämna texten till dessa bestämmelser till kommissionen.

När en medlemsstat antar dessa bestämmelser ska de innehålla en hänvisning till detta direktiv eller åtföljas av en sådan hänvisning när de offentliggörs. Närmare föreskrifter om hur hänvisningen ska göras ska varje medlemsstat själv utfärda.”

10. I artikel 22 i samma direktiv, som har rubriken ”Tillämplighet i tiden”, föreskrivs följande:

”1. Medlemsstaterna ska säkerställa att de nationella bestämmelser som antas i enlighet med artikel 21 i syfte att följa de materiella bestämmelserna i detta direktiv inte ska tillämpas retroaktivt.

2. Medlemsstaterna ska säkerställa att de nationella bestämmelser som antas i enlighet med artikel 21, utöver de bestämmelser som avses i punkt 1, inte ska tillämpas på skadeståndstalan som väckts vid en nationell domstol före den 26 december 2014.”

B. Spansk rätt

11. I artikel 74.1 i Ley 15/2007 de Defensa de la Competencia (lag 15/2007 om konkurrensskydd) av den 3 juli 2007⁶ (nedan kallad lag 15/2007) anges följande:

”Preskriptionsfristen för en talan om skadestånd för skada till följd av en överträdelse av konkurrensrätten är fem år.”

12. I artikel 76.2 i lag 15/2007 föreskrivs följande:

”En domstol får uppskatta skadeståndsbeloppet om det fastställs att käranden har lidit skada men det i praktiken är omöjligt eller orimligt svårt att exakt beräkna beloppet av den skada som lidits på grundval av tillgängliga bevis.”

13. I den första övergångsbestämmelsen i Real Decreto-ley 9/2017 (kungligt lagdekret 9/2017), som har rubriken ”Övergångsbestämmelser i fråga om skadeståndstalan för överträdelser av medlemsstaternas och Europeiska unionens konkurrensrätt”, anges följande:

”1. Bestämmelserna i artikel 3 i detta kungliga lagdekret ska inte tillämpas retroaktivt.

2. Bestämmelserna i artikel 4 i detta kungliga lagdekret är endast tillämpliga på förfaranden som inletts efter lagdekretets ikraftträdande.”

14. I artikel 1902 i Código Civil (civillagen) föreskrivs följande:

”Den som genom sitt handlande eller genom underlåtenhet vållar någon annan skada, genom fel eller försumlighet, är skyldig att ersätta denna skada.”

III. Målet vid den nationella domstolen, tolkningsfrågorna och förfarandet vid domstolen

15. Under åren 2006 och 2007 köpte käranden tre lastbilar som tillverkats av svarandena.

16. Den 19 juli 2016 antog kommissionen beslut C(2016) 4673 final om ett förfarande enligt artikel 101 [FEUF] och artikel 53 i EES-avtalet (ärende AT.39824 – Lastbilar) (nedan kallat kommissionens beslut).⁷ Kommissionen offentliggjorde samtidigt ett pressmeddelande om detta (nedan kallat pressmeddelandet).

17. Kommissionen fastställde genom detta beslut att flera internationella lastbilstillverkare, däribland svarandena, gjort sig skyldiga till en överträdelse av artikel 101 FEUF och artikel 53 i avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES) genom att komma överens om dels prissättning och bruttoprishöjningar på lastbilar som väger mellan 6 och 16 ton (medeltunga lastbilar) eller som väger mer än 16 ton (tung lastbilar) inom EES, dels tidpunkten och övervältrande av kostnaderna för införandet av utsläppstekniker som krävs enligt Euro 3- till Euro 6-normerna. I svarandenas fall pågick överträdelsen från den 17 januari 1997 till den 18 januari 2011.

⁶ BOE nr 159 av den 4 juli 2007, s. 28848.

⁷ Den sanktion som kommissionen beslutade om har dessutom inte vunnit laga kraft för ett av företagen, vilket har bestridit beslutet i en talan vid tribunalen (Scania m.fl./kommissionen (T-799/17)), som väcktes den 11 december 2017.

18. Den 1 april 2018 väckte käranden talan mot svarandena vid Juzgado de lo Mercantil de León (Handelsdomstolen i León, Spanien). Talan syftar till ersättning för skada som käranden har lidit till följd av de konkurrensbegränsande förfaranden som de båda företagen har ägnat sig åt. Talan grundar sig i första hand på de relevanta bestämmelserna i lag 15/2007, i dess lydelse efter införlivandet av direktiv 2014/104, och i andra hand på artikel 1902 i civillagen, där den allmänna ordningen för utomobligatoriskt skadeståndsansvar fastställs. Talan utgör, i förhållande till svarandena, en skadeståndstalan som väckts till följd av ett slutligt beslut av kommissionen i vilket en överträdelse av artikel 101 FEUF fastställts (en skadeståndstalan av typen ”follow-on”).

19. Domstolen i första instans, Juzgado de lo Mercantil de León (Handelsdomstolen i León) biföll delvis skadeståndsyrkandet genom dom av den 15 oktober 2019 och förpliktade svarandena att till käranden utge skadestånd motsvarande 15 procent av anskaffningspriset för lastbilarna, jämte ränta, dock utan att förplikta bolagen att ersätta rättegångskostnaderna. Förstainstansdomstolen underkände närmare bestämt den grund avseende preskription av talan som anförts av svarandena, bland annat med motiveringen att den preskriptionsfrist på fem år som föreskrivs i artikel 74.1 i lag 15/2007, genom vilken artikel 10.3 i direktiv 2014/104 har införlivats, var tillämplig. Förstainstansdomstolen tillämpade också presumtionen att skadan orsakats av kartellöverträdelser enligt artikel 17.2 i direktivet, vilken införlivats genom artikel 76.3 i lag 15/2007, och använde sig av sin befogenhet att uppskatta skadan enligt artikel 17.1 i direktivet, vilken införlivats genom artikel 76.2 i lag 15/2007, på grundval av att dessa två bestämmelser är av processrättslig karaktär inom ramen för bestämmelserna om bevisbörda.

20. Svarandena överklagade domen till Audiencia Provincial de León (Provinsdomstolen i León, Spanien) och gjorde gällande att talan omfattas av den allmänna ordningen för utomobligatoriskt skadeståndsansvar i artikel 1902 i den spanska civillagen, enligt vilken en talan som väcks med stöd av denna artikel omfattas av en preskriptionsfrist på ett år enligt artikel 1968.2 i den spanska civillagen. Svarandena menar att denna frist började löpa den 19 juli 2016, då pressmeddelandet offentliggjordes, och att den således har löpt ut, eftersom skadeståndstalan väcktes den 1 april 2018. Svarandena anser också att det inte finns några bevis för ett orsakssamband mellan det handlande som beskrivs i kommissionens beslut och prishöjningen på de lastbilar som käranden köpte och att yrkandet, i och med att artikel 1902 i den spanska civillagen är tillämplig på talan, ska ogillas om käranden inte kan bevisa skadan.

21. Mot denna bakgrund beslutade Audiencia Provincial de León (Provinsdomstolen i León) att vilandeförklara målet och ställa följande frågor till EU-domstolen:

- ”1) Ska artikel 101 FEUF och effektivitetsprincipen tolkas på så sätt att de utgör hinder för en tolkning av en nationell bestämmelse enligt vilken den preskriptionsfrist på fem år för att väcka talan som fastställs i artikel 10 i [direktiv 2014/104] samt artikel 17 i det direktivet, som rör domstolarnas möjlighet att uppskatta skadan, inte ska tillämpas retroaktivt, eftersom retroaktivitetens referensdag genom bestämmelsen fastställs till den dag då sanktionen påförs och inte till den dag då talan väcks?
- 2) Ska artikel 22.2 i direktiv 2014/104 och ordet ”retroaktivt” tolkas på så sätt att artikel 10 i direktivet är tillämplig på en talan som den som har väckts i det nationella målet, som, även om den väcktes efter det att direktivet och bestämmelserna om införlivande hade trätt i kraft, avser tidigare faktiska omständigheter eller sanktioner?

- 3) Ska, vid tillämpningen av en sådan bestämmelse som artikel 76 i [lag 15/2007], artikel 17 i direktiv 2014/104 om domstolarnas möjlighet att uppskatta skadan tolkas på så sätt att det rör sig om en processuell bestämmelse som kommer att vara tillämplig på ett nationellt mål där talan väckts efter det att den nationella införlivandebestämmelsen trätt i kraft?”

22. I förfarandet om förhandsavgörande vid domstolen har skriftliga yttranden inkommit från käranden och svarandena samt från den spanska och estniska regeringen och kommissionen. Samtliga dessa parter, med undantag för den estniska regeringen, har även inom fastställd frist svarat skriftligen på frågor som domstolen ställt i enlighet med artikel 61.1 i domstolens rättegångsregler.

IV. Bedömning

A. Inledande synpunkter

23. I detta mål (det vill säga det så kallade lastbilsärendet) uppkommer komplicerade och känsliga rättsfrågor som rör tillämpningen i tiden (*ratione temporis*) av vissa bestämmelser i direktiv 2014/104 på en skadeståndstalan som visserligen väckts efter direktivets och de nationella genomförandebestämmelsernas ikraftträdande men som avser en överträdelse som upphörde innan både direktivet och de nationella bestämmelserna trädde i kraft.

24. Den överträdelse av artikel 101 FEUF som ligger till grund för skadeståndstalan begicks mellan åren 1997 och 2011. Överträdelsen blev föremål för ett beslut av kommissionen som antogs den 19 juli 2016. Den icke-konfidentiella versionen och sammanfattningen av detta beslut offentliggjordes den 6 april 2017.

25. Direktiv 2014/104 trädde i kraft den 26 december 2014 och fristen för införlivande löpte ut den 31 december 2016. Direktivet införlivades i sin tur med spansk rätt den 26 maj 2017.

26. Skadeståndstalan väcktes efter det att de nationella bestämmelser som härrörde från direktiv 2014/104 hade trätt i kraft, den 1 april 2018.

27. Konungariket Spanien införlivade direktiv 2014/104 genom att anta kungligt lagdekret 9/2017. I artiklarna 3 och 4 i detta lagdekret bibehölls åtskillnaden mellan materiella och processuella bestämmelser. De materiella bestämmelserna i direktiv 2014/104 (inbegripet bestämmelserna om preskription och beräkning av skadan i artikel 10 respektive artikel 17.1 i direktivet) har införlivats genom artikel 3 i det kungliga lagdekretet, genom vilken ändringar infördes i lag 15/2007 (de nya artiklarna 74 och 76 i denna lag). De processrättsliga bestämmelserna i direktiv 2014/104 har införlivats genom artikel 4 i det kungliga lagdekretet, genom vilken Ley de Enjuiciamiento Civil (civilprocesslagen) ändrades.

28. Tvistefrågorna i detta mål avser således vilken rättsordning som är tillämplig dels på preskriptionsfristen för kärandens talan (närmare bestämt hur lång preskriptionsfristen är och när den började löpa), dels på uppskattningen och beräkningen av den skada som lidits.

29. Jag föreslår att den andra och den tredje frågan besvaras först, eftersom de avser medlemsstaternas skyldigheter enligt direktiv 2014/104 vilket, i detta sammanhang, kan betraktas som en *lex specialis*. Den första frågan avser medlemsstaternas skyldigheter enligt primärrättsliga principer, och ett klagörande i det avseendet blir relevant först om den aktuella skyldigheten inte kan härledas ur de mer specifika bestämmelserna i direktivet.

B. Den andra och den tredje frågan

30. Den hänskjutande domstolen har ställt den andra och den tredje frågan för att få klarhet i huruvida artikel 10 respektive artikel 17 i direktiv 2014/104 är tillämpliga i tiden (*ratione temporis*), i den mening som avses i artikel 22 i direktivet, på karendens skadeståndstalan gentemot svarandena samt huruvida de bestämmelser som följer av direktivet är materiella eller processrättsliga till sin karaktär.

31. Jag anser att dessa frågor ska prövas tillsammans, med hänsyn till det nära sambandet mellan dem. Det är nämligen först efter en samlad bedömning av dessa två frågor som var och en av frågorna kan ges ett ändamålsenligt svar.

1. Tolkning av den retroaktiva verkan som avses i artikel 22.1 i direktiv 2014/104 och frågan huruvida de "materiella" bestämmelserna i direktivet är tillämpliga i tiden (ratione temporis)

32. Enligt artikel 22.1 i direktiv 2014/104 ska medlemsstaterna säkerställa att de nationella bestämmelser som antas i enlighet med artikel 21 i detta direktiv i syfte att följa de materiella bestämmelserna i direktivet inte ska tillämpas retroaktivt.

33. Den hänskjutande domstolen ställer sig tveksam i fråga om tolkningen av adverbet retroaktivt som används i denna bestämmelse. Den hänskjutande domstolen vill närmare bestämt få klarhet i huruvida den retroaktiva verkan hänför sig till för det första tidpunkten för kartellöverträdelsen, för det andra dagen för kommissionens sanktionsbeslut eller, i förekommande fall, för det tredje den dag då skadeståndstalan väcktes.

34. Det framgår av fast rättspraxis att en ny rättsregel ska tillämpas från och med den tidpunkt då den rättsakt i vilken den ingår träder i kraft och även om den inte är tillämplig på rättsliga situationer som har uppkommit och blivit bestående under den äldre bestämmelsens giltighetstid, är den tillämplig på framtida verkningar av dessa situationer liksom på nya situationer (principen om att rättsakter inte har retroaktiv verkan).⁸ Det förhåller sig annorlunda endast när den nya bestämmelsen åtföljs av specialbestämmelser som reglerar dess tillämpning i tiden.⁹

⁸ Dom av den 14 april 1970, Brock (68/69, EU:C:1970:24, punkt 7), och dom av den 10 juli 1986, Licata/CES (270/84, EU:C:1986:304, punkt 31).

⁹ Dom av den 16 december 2010, Stichting Natuur en Milieu m.fl. (C-266/09, EU:C:2010:779, punkt 32), dom av den 26 mars 2015, kommissionen/Moravia Gas Storage (C-596/13 P, EU:C:2015:203, punkt 32), och dom av den 15 januari 2019, E.B. (C-258/17, EU:C:2019:17, punkt 50).

35. Det följer även av fast rättspraxis att de materiella reglerna i unionsrätten, för att säkerställa att rättssäkerhetsprincipen och principen om skydd för berättigade förväntningar iakttas, ska tolkas så, att de avser situationer som har inträffat innan de trädde i kraft endast i den mån det av deras lydelse, syfte eller struktur klart framgår att de ska ges en sådan verkan.¹⁰

36. Direktiv 2014/104 innehåller specialbestämmelser om villkoren för dess tillämpning i tiden. Det tidsmässiga tillämpningsområdet för direktivet begränsas således av dess artikel 22, i vilken det görs en åtskillnad mellan ”de materiella bestämmelserna”, som inte är retroaktivt tillämpliga,¹¹ och bestämmelser ”utöver de bestämmelser som avses i punkt 1” (i artikel 22) (nedan kallade processuella bestämmelser), som är tillämpliga i mål där talan har väckts efter det att direktivet trätt i kraft (det vill säga den 26 december 2014).¹²

37. Härigenom återspeglar lydelsen i artikel 22.1 i direktiv 2014/104 den allmänna principen, som fastställts av domstolen, att materiella bestämmelser, i motsats till handläggningsregler som i allmänhet ska anses tillämpliga på alla tvister som pågår vid den tidpunkt då de träder i kraft, vanligtvis tolkas så, att de inte avser ”förhållanden som har uppstått” innan bestämmelserna trädde i kraft.¹³

38. Således ska jag nu undersöka när den rättsliga situationen uppstod i lastbilsärendet och, närmare bestämt, huruvida det skedde före eller efter ikraftträdandet av och införlivandefristen för direktiv 2014/104.

39. Jag noterar i detta avseende att domstolen i domen Cogeco och domen Skanska Industrial Solutions m.fl.¹⁴ ansåg att direktiv 2014/104 inte var tillämpligt i tiden (*ratione temporis*) på ”omständigheter” som inträffat före direktivets antagande och ikraftträdande, utan att för den skull närmare ange huruvida denna hänvisning enbart avsåg överträdelsen eller även tog hänsyn till konkurrensmyndigheternas beslut och skadeståndstalan. Jag vill därför erinra om att skadeståndstalan i det nu aktuella målet väcktes efter det att direktiv 2014/104 trätt i kraft och med stöd av lag 15/2007, varigenom direktivet införlivats, till skillnad från vad som var fallet i de ovan angivna målen, där skadeståndstalan väcktes innan direktivet hade trätt i kraft.¹⁵

40. Svarandena har anfört, när det gäller fastställandet av vilka materiella bestämmelser som är tillämpliga på den påstådda skadan till följd av överträdelsen av konkurrensrätten, att tidpunkten då situationen uppstod är den tidpunkt då skadan vållades, det vill säga den tidpunkt då käranden, under den fastställda överträdelseperioden, köpte lastbilarna i fråga.

41. Käranden har anfört att dennes rättsliga situation uppstod då talan om skadestånd väcktes. Direktiv 2014/104 är således tillämpligt i sin helhet, utan att frågan om retroaktivitet uppkommer.

¹⁰ Dom av den 24 mars 2011, ISD Polska m.fl./kommissionen (C-369/09 P, EU:C:2011:175, punkt 98 och där angiven rättspraxis), och dom av den 11 december 2008, kommissionen/Freistaat Sachsen (C-334/07 P, EU:C:2008:709, punkt 44 och där angiven rättspraxis).

¹¹ Se artikel 22.1 i direktiv 2014/104.

¹² Se artikel 22.2 i direktiv 2014/104.

¹³ Se dom av den 24 mars 2011, ISD Polska m.fl./kommissionen (C-369/09 P, EU:C:2011:175, punkt 98 och där angiven rättspraxis), och dom av den 11 december 2008, kommissionen/Freistaat Sachsen (C-334/07 P, EU:C:2008:709, punkt 44 och där angiven rättspraxis).

¹⁴ Dom av den 14 mars 2019 (C-724/17, EU:C:2019:204).

¹⁵ Kommissionens beslut i lastbilsärendet antogs dessutom, som anges ovan i punkt 24, efter det att direktiv 2014/104 trädde i kraft men före utgången av fristen för direktivets införlivande, medan en sammanfattning av kommissionens beslut offentliggjordes i *Europeiska unionens officiella tidning* och en icke-konfidentiell version av kommissionens beslut offentliggjordes på webbplatsen för kommissionens generaldirektorat för konkurrens efter utgången av införlivandefristen för direktivet men innan det införlivades med spansk rätt genom lag 15/2007.

42. Den hänskjutande domstolen vill för sin del även få klarhet i frågan huruvida det är möjligt att ta hänsyn till en tredje tidsrelaterad hållpunkt för att fastställa när den rättsliga situationen uppstod, närmare bestämt den dag då sanktionen för överträdelsen av konkurrensrätten påfördes.

43. Jag vill först och främst påpeka att lydelsen i artikel 22 i direktiv 2014/104 ger upphov till tvivel vad gäller det tidsmässiga tillämpningsområdet för vissa bestämmelser i direktivet. Artikel 22 anger närmare bestämt inte vilka – av bestämmelserna i direktivet – som är av ”materiell” respektive ”processuell” karaktär. Förbudet mot att tillämpa materiella bestämmelser retroaktivt har dessutom inte fastställts tillräckligt tydligt. Detta har lett till olika tillvägagångssätt bland medlemsstaterna vid införlivandet av direktivet, vilket är en omständighet som riskerar att äventyra både syftet att säkerställa en enhetlig tillämpning av unionens konkurrensrätt¹⁶ och kravet på rättssäkerhet.¹⁷

44. Jag anser vidare att om kändandens tolkning godtog skulle det innebära en retroaktiv tillämpning av materiella bestämmelser för vilka unionslagstiftaren inte har föreskrivit någon retroaktiv verkan. På så sätt uppstår en situation som strider mot de mål om förutsägbarhet och enhetlighet som eftersträvas genom artikel 22.1 i direktiv 2014/104. En sådan tolkning skulle kunna leda till att anspråk som redan kan ha preskriberats före det att de nationella bestämmelserna – varigenom direktivet har införlivats med nationell rätt – trädde i kraft ”återupplivas”.¹⁸

45. Jag medger, vad gäller det kriterium som rör dagen för den av kommissionen påförda sanktionen och med hänsyn till att det nu aktuella målet är ett led i en privat tillämpning av konkurrensrätten (”private enforcement”) och närmare bestämt avser en skadeståndstalan som väckts till följd av en överträdelse av konkurrensrätten som fastställts av en konkurrensmyndighet (en skadeståndstalan av typen ”follow-on”), att det finns fog att fråga sig om inte det relevanta kriteriet för att fastställa tidpunkten då den rättsliga situationen har uppkommit i stället borde avse antagandet av kommissionens överträdelsebeslut. Vid en skadeståndstalan av typen ”follow-on” är den skadelidande partens rättsliga situation nämligen inte bara knuten till utan ofrånkomligen beroende av att en konkurrensmyndighet har fastställt överträdelsen, vilket utgör det första och avgörande steget för att denna part ska kunna utöva sin rätt till skadestånd.

46. Det kan säkert vara relevant att endast utgå från dagen då skadan uppkom eller dagen då överträdelsen begicks för att fastställa tidpunkten då den rättsliga situationen uppstod i samband med offentlig tillämpning av artikel 101 FEUF (”public enforcement”), såsom framgår av artikel 25 i förordning nr 1/2003, eller i samband med en skadeståndstalan som väcks vid nationell domstol oberoende av om det finns ett beslut av en konkurrensmyndighet i vilket det fastställs att en överträdelse har begåtts (”stand-alone actions”), men det skulle kunna ligga utanför den begreppsmässiga och kontextuella ramen för en skadeståndstalan av typen ”follow-on”, vilken förutsätter att det finns ett beslut av en konkurrensmyndighet som också ligger till grund för skadeståndstalan.

47. Argumentet ovan kan emellertid inte godtas, även om det framstår som rimligt.

¹⁶ Se skäl 34 i direktiv 2014/104.

¹⁷ Jag noterar i detta avseende att frågan huruvida det nya regelverket för preskription som föreskrivs i artikel 10 i direktiv 2014/104 är tillämpligt i tiden (*ratione temporis*) perfekt illustrerar denna problematik med hänsyn till de olika tillvägagångssätt som tillämpats av medlemsstaterna vid införlivandet av direktivet.

¹⁸ Se förslag till avgörande av generaladvokaten Kokott i målet Cogeco Communications (C-637/17, EU:C:2019:32, punkt 63).

48. För det första är den allmänna principen att en rättsakt inte ska ha retroaktiv verkan en naturlig följd av rättssäkerhetsprincipen. Syftet med kravet på rättssäkerhet är i synnerhet att säkerställa att personer som är underordnade EU-rätten inte ska påverkas av en lagstiftning som inte är ”klar och förutsägbar”.¹⁹ Syftet med principen att nya materiella bestämmelser om skadeståndstalan inte ska ha retroaktiv verkan är således, precis som med de sanktioner enligt unionens konkurrensrätt som påförs inom ramen för offentlig tillämpning av artikel 101 FEUF, att säkerställa att den som begått en överträdelse kan förutse följderna av den rättsstridiga handlingen och, i synnerhet, den möjliga vidden av skadeståndsansvaret enligt de materiella bestämmelser som gällde vid tiden för överträdelsen. Av detta följer att artikel 22.1 i direktiv 2014/104 återspeglar domstolens praxis och säkerställer en förutsägbarhet, för enskilda, avseende de materiella bestämmelserna om skadeståndsansvar till följd av överträdelser av konkurrensrätten och således innebär att dess materiella bestämmelser inte får tillämpas retroaktivt.²⁰

49. I fråga om skadeståndstalan för en överträdelse av konkurrensrätten är den faktiska situation – som är relevant när det gäller att avgöra huruvida nationella bestämmelser som antagits för att följa materiella bestämmelser i direktiv 2014/104, vilka fastställer när utomobligatoriskt skadeståndsansvar uppkommer, är tillämpliga i tiden (*ratione temporis*) – de händelser som skapar förutsättningar för skadeståndsansvar, vilka i det nu aktuella målet inträffade innan den nationella införlivandelagstiftningen trädde i kraft. När det gäller en skadeståndstalan av typen ”follow-on” är det visserligen riktigt att företag som deltagit i en sådan konkurrensbegränsande samverkan som den nu aktuella kunde förutse att deras beteende utgjorde en överträdelse av konkurrensrätten som kunde bestraffas av en konkurrensmyndighet och potentiellt kunde leda till att skadelidande parter kunde göra anspråk på ersättning för den skada som lidits, men en sådan talan måste ändå regleras av de materiella bestämmelser som var i kraft då överträdelsen begicks. Denna ståndpunkt bekräftas för övrigt både i direktiv 2014/104²¹ och i domstolens praxis, enligt vilken en skadeståndstalan i avsaknad av unionsrätt omfattas av medlemsstaternas nationella regler och förfaranden.²² Jag vill dock understryka att detta inte inverkar på de skadelidande parternas rätt att erhålla gottgörelse för den skada de lidit. Denna rätt säkerställs nämligen, som förklaras ovan i punkterna 93 och 94, genom unionens primärrätt och i synnerhet genom effektivitetsprincipen i artikel 101 FEUF.

50. Genom att utgå från dagen för överträdelsen, som utgör ett klart, objektivt och kontrollerbart kriterium, kan man för det andra säkerställa en enhetlig tillämpning av de materiella bestämmelserna i direktiv 2014/104, vilket utgör ett av de grundläggande syftena med detta direktiv.²³

51. För det tredje tycks ett stort antal medlemsstater vid införlivandet av direktiv 2014/104 mer eller mindre explicit ha utgått från att de materiella bestämmelserna i direktivet inte är tillämpliga på sådana situationer som de som är aktuella i det nationella målet, där den skada som följde av överträdelsen uppkom innan fristen för införlivande av direktivet hade löpt ut eller innan de nationella införlivandebestämmelserna till direktivet hade trätt i kraft. Det verkar således som att den spanska lagstiftaren valt en sådan lösning genom att föreskriva att även om de processuella bestämmelserna endast är tillämpliga på förfaranden som inletts efter ikraftträdandet av det kungliga dekret, varigenom direktiv 2014/104 införlivats (det vill säga från

¹⁹ Dom av den 12 november 1981, Meridionale Industria Salumi m.fl. (förenade målen 212/80–217/80, EU:C:1981:270, punkt 10).

²⁰ Se dom av den 14 februari 2012, Toshiba Corporation m.fl. (C-17/10, EU:C:2012:72, punkterna 50 och 51 och där angiven rättspraxis).

²¹ Se skäl 11 i direktiv 2014/104.

²² Se dom av den 20 september 2001, Courage och Crehan (C-453/99, EU:C:2001:465, punkt 31).

²³ Se skäl 34 i direktiv 2014/104.

den 27 maj 2017) är de materiella bestämmelserna inte tillämpliga ”retroaktivt”, det vill säga på omständigheter som uppkommit före det att direktiv 2014/104 införlivades. Detta synsätt ifrågasattes för övrigt inte av kommissionen i rapporten om genomförandet av direktivet.²⁴

52. Mot bakgrund av det ovan anförda anser jag att även om de processuella bestämmelserna i direktiv 2014/104 är tillämpliga i det nationella målet, har de bestämmelser som betraktas som ”materiella” ingen retroaktiv verkan och de ska därför inte tillämpas.

2. Fastställande av materiella och processuella bestämmelser i artikel 22 i direktiv 2014/104

53. Jag vill erinra om att den andra och den tredje frågan rör de skyldigheter som åligger medlemsstaterna enligt artikel 22 i direktiv 2014/104 avseende tillämpligheten i tiden för de bestämmelser i direktivet som avser preskriptionstiden (artikel 10), de nationella domstolarnas befogenhet att uppskatta beloppet av skadan (artikel 17.1) och den motbevisbara presumptionen att kartellöverträdelser orsakar skada (artikel 17.2).

54. Den hänskjutande domstolen vill följaktligen få klarhet i huruvida de ovannämnda bestämmelserna är materiella bestämmelser i den mening som avses i artikel 22 i direktivet samt huruvida de ska tillämpas på en sådan skadeståndstalan som den som är aktuell i det nationella målet.

a) Medlemsstaternas handlingsutrymme när det gäller att fastställa vilka bestämmelser i direktiv 2014/104 som är materiella och vilka som är processuella

55. Jag ska först och främst reda ut huruvida medlemsstaterna har friheten att avgöra huruvida bestämmelser som antagits för att införliva direktiv 2014/104 ska kvalificeras som materiella eller processuella bestämmelser.

56. Den spanska och den estniska regeringen anser att denna fråga ska besvaras jakande. Dessa regeringar har anfört att så länge frågan om preskribering av skadeståndsanspråk inte var fullständigt harmoniserad i unionsrätten, hade respektive medlemsstat friheten att i sin nationella rättsordning beteckna reglerna för denna preskription som materiella eller processuella.

57. Den estniska regeringen har även anfört att medlemsstaterna har en processuell självständighet som ger dem ett handlingsutrymme vid genomförandet av direktiv 2014/104 och som domstolen är skyldig att iaktta förutsatt att medlemsstaten i sin tur iakttar principerna om likvärdighet och effektivitet. Den estniska regeringen menar att det vore en oacceptabel inblandning i medlemsstaternas processuella självständighet att kvalificera en regel som ”materiell” eller ”processuell” efter direktivets ikraftträdande.

58. Kommissionen och en av svarandena anser däremot att frågan om vilka av bestämmelserna i direktiv 2014/104 som är materiella och vilka som inte är det ska bedömas mot bakgrund av unionsrätten och inte med hänsyn till kraven i tillämplig nationell rätt.

59. Jag delar den sistnämnda ståndpunkten.

²⁴ Se rapport om genomförandet av direktivet om skadeståndstalan av den 14 december 2020.

60. För det första konstaterar jag att artikel 22 i direktiv 2014/104, även om den inte fastställer vilka bestämmelser som är materiella och vilka som är processuella, uttryckligen hänför sig till ”de materiella bestämmelserna i detta direktiv”, vilket tycks ange att arten av dessa bestämmelser är en särskild unionsrättslig fråga.

61. För det andra erinrar jag om att några av huvudsyftena med direktiv 2014/104 är att säkerställa en enhetlig tillämpning av unionens konkurrensrätt, åstadkomma ökad effektivitet och smidigare förfaranden vid skadeståndstalan och säkerställa en ändamålsenlig och samstämmig tillämpning av artiklarna 101 och 102 FEUF.²⁵ Om medlemsstaterna gavs ett sådant utrymme för skönsmässig bedömning skulle det kunna leda till att bestämmelserna i direktivet inte tillämpas konsekvent och enhetligt i de olika rättsordningarna, vilket skulle strida mot de angivna målen. Däremot skulle ett synsätt som innebär att det är genom unionsrätten som man bör fastställa vilka av bestämmelserna i direktivet som är materiella och vilka som inte är det, däremot innebära en ökad rättssäkerhet och att den som lidit skada till följd av en överträdelse av konkurrensrätten kan hindras eller avskräckas från att väcka sin skadeståndstalan vid en viss domstol som väljs ut på grund av att den domstolen skulle tillämpa materiella och processuella bestämmelser som är fördelaktigare för den skadelidandes intressen än bestämmelser som skulle kunna tillämpas av en annan nationell domstol. Detta synsätt skulle med andra ord göra det möjligt att förhindra ”forum shopping”.

62. Även om det vore så att unionslagstiftaren hade låtit medlemsstaterna välja vilka bestämmelser som var materiella och vilka som var processuella, ska detta val alltså göras i enlighet med de allmänna unionsrättsliga principerna och i enlighet med principen om konkurrensrättens effektivitet så att ett effektivt system för privat initierade sanktioner för överträdelser av konkurrensrätten säkerställs.

63. Jag anser således att den andra och den tredje frågan ska prövas utifrån antagandet att frågan om fastställandet av arten av bestämmelserna i direktiv 2014/104 regleras genom unionsrätten.

b) Bestämmelser som reglerar preskriptionsfrister i enlighet med artikel 10 i direktiv 2014/104

64. Den spanska lagstiftaren har, precis som med artikel 17 i direktiv 2014/104, införlivat artikel 10 i direktivet med spansk rätt som en materiell bestämmelse utan retroaktiv verkan.

65. Generaladvokaten Kokott uttalade sig om kvalificeringen av artikel 10 i direktiv 2014/104 i förslaget till avgörande i målet Cogeco och ansåg att det inte rörde sig om en rent processuell bestämmelse.²⁶

66. Domstolen har också förklarat att preskriptionsfristen, till skillnad från en frist för ett förfarande, omfattas av materiell rätt, i och med att den har till funktion att skydda såväl den skadelidande personen – vederbörande måste ges tillräckligt med tid för att framskaffa de uppgifter som är relevanta för en eventuell talan – som den som vållat skadan – och förhindra att den skadelidande personen på obestämd tid fördröjer utövandet av denna rätt till skadestånd.²⁷

²⁵ Se skäl 34 i direktiv 2014/104.

²⁶ Se förslag till avgörande av generaladvokaten Kokott i målet Cogeco Communications (C-637/17, EU:C:2019:32, punkt 61).

²⁷ Dom av den 8 november 2012, Evropaïki Dynamiki/kommissionen (C-469/11 P, EU:C:2012:705, punkterna 52 och 53).

67. Frågan om preskriptionsfristen hör till den materiella rätten i de flesta av de nationella rättsordningarna, och därför har artikel 10 i direktiv 2014/104 införlivats som en materiell bestämmelse i de flesta medlemsstaterna.²⁸

68. Det ska i detta hänseende påpekas att den spanska lagstiftaren, till skillnad från andra medlemsstater,²⁹ inte verkar ha föreskrivit några särskilda övergångsbestämmelser avseende det tidsmässiga tillämpningsområdet för de nya preskriptionsreglerna.

69. Mot bakgrund av vad som anförs ovan föreslår jag som svar på den andra tolkningsfrågan att artikel 22.2 i direktiv 2014/104 ska tolkas så, att artikel 10 i direktivet inte ska tillämpas på en skadeståndstalan, vilken, trots att den väcktes efter det att direktivet och de nationella införlivandebestämmelserna trädde i kraft, avser omständigheter och sanktioner som härrör från tiden innan dessa bestämmelser trädde i kraft.

c) Den nationella domstolens befogenhet att uppskatta skadan och beräkning av skadan enligt artikel 17.1 i direktiv 2014/104

70. Vad gäller artikel 17.1 i direktiv 2014/104, såsom framgår av ordalydelsen i denna bestämmelse, avser den i huvudsak beviskravet för att beräkna den skada som vållats den skadelidande och den nationella domstolens bedömning av de bevis som käranden kan stödja sig på för att styrka omfattningen av den skada som vållats.

71. Den första meningen i artikel 17.1 i direktiv 2014/104 ålägger medlemsstaterna att se till att varken den bevisbörda eller det bevisvärde som krävs för beräkning av skada medför att det i praktiken blir omöjligt eller orimligt svårt att utöva rätten till skadestånd.

72. Jag vill inledningsvis påpeka att denna bestämmelse är ett uttryck för den princip om konkurrensrättens effektivitet som utformats genom domstolens praxis.³⁰

73. Detta gäller även den andra meningen i artikel 17.1 i direktiv 2014/104, vilken inte fastställer någon ny materiell skyldighet för parterna i förfarandet.

74. Genom att lätta på beviskraven för fastställande av storleken på en skada, syftar bestämmelsen således till att avhjälpa den informationsasymmetri som innebär att käranden är i underläge och den omständigheten att det för att beräkna skadan, i synnerhet i kartellärenden, krävs en bedömning av hur den berörda marknaden skulle ha utvecklats i avsaknad av överträdelsen, en i det närmaste omöjlig uppgift för en skadelidande part.

75. Jag vill även påpeka att artikel 17.1 i direktiv 2014/104, till skillnad från artikel 17.2 i direktivet, inte påverkar den bevisbörda och den huvudsakliga skyldighet som åligger käranden att beräkna och styrka beloppet av den skada som vållats. Denna bestämmelse ger endast de nationella domstolarna en metod för att beräkna beloppet av skadan genom att ge dem ett utrymme för

²⁸ Thomas, B., och Aubin, F., in Amaro, R. (ed.), *Private Enforcement of Competition Law in Europe*, första upplagan, Bryssel, Bruylant, 2021, "Chapter 7 - Limitation period", s. 165.

²⁹ Se till exempel den metod som tillämpats av Frankrike i artikel 12.2 i ordonnance n°2017–303 du 9 mars 2017 relative aux actions en dommages et intérêts du fait des pratiques anticoncurrentielles (beslut nr 2017–303 av den 9 mars 2017 om skadeståndstalan på grund av konkurrensbegränsande förfaranden (JORF nr 59 av den 10 mars 2017).

³⁰ Se domen Cogeco och domen av den 12 december 2019, Otis Gesellschaft m.fl. (C-435/18, EU:C:2019:1069).

skönsmässig bedömning som gör att de kan justera beviskraven för att fastställa storleken på skadan och således godta lägre beviskrav än vad som normalt krävs när en kärande har svårt att exakt beräkna den skada som vållats.

76. Härigenom bidrar denna metod enbart till att förstärka den uppgift som en domare har i samband med en skadeståndstalan, det vill säga att fastställa beloppet på den skada som vållats.

77. Mot bakgrund av det ovan anförda anser jag att artikel 17.1 i direktiv 2014/104 kan anses vara en ”processuell” bestämmelse i den mening som avses i artikel 22 i direktivet, och att den därför ska tillämpas på en sådan skadeståndstalan som den aktuella, vilken även om den väckts efter det att direktivet och de nationella införlivandebestämmelserna trädde i kraft, avser en överträdelse som upphörde före det att både direktivet och de nationella bestämmelserna trädde i kraft.

d) Presumtionen om skada till följd av en överträdelse av konkurrensrätten i artikel 17.2 i direktiv 2014/104

78. Vad gäller frågan huruvida artikel 17.2 i direktiv 2014/104 är en materiell bestämmelse i den mening som avses i artikel 22 i direktivet, framgår det av ordalydelsen i denna bestämmelse att det ska presumeras att kartellöverträdelser orsakar skada. Överträdaren ska emellertid ha rätt att motbevisa den presumtionen.

79. Jag vill inledningsvis påpeka att bestämmelsen inte bara rör fördelningen av bevisbördan vad gäller förekomst av skada (vilket är en processuell fråga), utan den fastställer även den motbevisbara presumtionen att det föreligger en skada till följd av den aktuella kartellen, vilket direkt avser det utomobligatoriska skadeståndsansvaret för överträdare av konkurrensrättens regler.

80. Det framgår av domstolens praxis att var och en har rätt att begära skadestånd för en skada när det föreligger ett orsakssamband mellan denna skada och det beteende som är förbjudet enligt artikel 101 FEUF.³¹ Förekomsten av en skada och orsakssambandet mellan denna skada och överträdelsen av konkurrensrätten är otvivelaktigt en del av de omständigheter som ger upphov till ett utomobligatoriskt skadeståndsansvar.

81. Mot den bakgrunden anser jag att presumtionen i artikel 17.2 i direktiv 2014/104 inte enbart har ett bevissyfte. Genom att bevisbördan åläggs överträdaren och genom att den skadelidande befrias från skyldigheten att bevisa förekomsten av skada till följd av kartellen eller ett orsakssamband mellan skadan och kartellen, är denna presumtion däremot direkt knuten till den berörda överträdarens utomobligatoriska skadeståndsansvar och har följaktligen en direkt inverkan på överträdarens rättsliga situation. Artikel 17.2 i direktiv 2014/104, och i synnerhet dess första mening, tycks således utgöra en bestämmelse som är nära knuten till uppkomst, tilldelning och omfattning av det utomobligatoriska skadeståndsansvaret för företag som har överträtt artikel 101 FEUF genom att delta i en kartell. Det framgår av rättspraxis att sådana bestämmelser kan betecknas som ”materiella bestämmelser”.³²

82. Det ska tilläggas att domstolen inte har medgett att andra bestämmelser i direktiv 2014/104, som också är nära knutna till fastställandet av en överträdarens skadeståndsansvar, kan ha retroaktiv verkan. I domen Skanska Industrial Solutions m.fl. fann domstolen till exempel att

³¹ Se dom av den 5 juni 2014, Kone m.fl. (C-557/12, EU:C:2014:1317, punkt 22 och där angiven rättspraxis).

³² Se dom av den 1 juli 2004, Tsapalos och Diamantakis (C-361/02 och C-362/02, EU:C:2004:401, punkt 20).

artikel 11.1 i direktivet, som rör fastställande av ett solidariskt ansvar för företag som har överträtt konkurrensrätten genom ett gemensamt beteende, inte var tillämpligt i tiden (*ratione temporis*) på de aktuella omständigheterna, vilka avsåg en skadeståndstalan som väckts efter den kartell som föranlett talan.³³

83. Uppfattningen att bestämmelser om en sådan presumtion som den i artikel 17.2 i direktiv 2014/104 kan betecknas som materiella bestämmelser tycks dessutom, såsom kommissionen har framhållit, stärkas av vad som anges på den internationella privaträttens område.³⁴

84. Mot bakgrund av det ovan anförda anser jag att artikel 17.2 i direktiv 2014/104, till skillnad från artikel 17.1 i direktivet, kan kvalificeras som ”materiella bestämmelser” i den mening som avses i artikel 22.1 i direktivet och följaktligen ska nationell lagstiftning som antagits för att införliva denna bestämmelse inte tillämpas på förhållanden som utgör grund för ansvar, vilka uppkommit före det att de nationella införlivandebestämmelserna trädde i kraft.

85. Härav följer, såsom framgår av punkterna 139–141 ovan, att denna tolkning inte hindrar de nationella domstolarna från att tillämpa en presumtion i fråga om bevisbördan när det gäller förekomsten av en skada som uppkommit före det att de nationella införlivandebestämmelserna i respektive medlemsstat antogs. Frågan huruvida nämnda bestämmelser är förenliga med unionsrätten ska bedömas med hänsyn till bland annat de allmänna principerna om likvärdighet och effektivitet.

86. Under dessa förutsättningar föreslår jag att den tredje frågan ska besvaras på följande sätt: Artikel 22.1 i direktiv 2014/104 ska tolkas så, att den inte utgör hinder för att nationella införlivandebestämmelser som antagits för att följa artikel 17.1 i direktivet om nationella domstolars befogenhet att uppskatta beloppet av skadan, tillämpas på en skada som vållats till följd av en överträdelse av konkurrensrätten, vilken upphört före de nationella införlivandebestämmelsernas ikraftträdande inom ramen för en skadeståndstalan som väckts efter de nationella införlivandebestämmelsernas ikraftträdande. Artikel 22.1 i direktivet ska tolkas så, att den utgör hinder för att nationell lagstiftning som antagits för att genomföra artikel 17.2 i samma direktiv, i vilken det föreskrivs en motbevisbar presumtion om att karteller orsakar skada, tillämpas på överträdelser som begåtts före den nationella införlivandelagstiftningens ikraftträdande inom ramen för en skadeståndstalan som väckts efter den nationella införlivandebestämmelsens ikraftträdande.

C. Den första tolkningsfrågan

87. Jag anser att den första tolkningsfrågan bör besvaras, med hänsyn till de svar jag föreslår på den andra och den tredje frågan.

88. Den första tolkningsfrågan består av två delar.

³³ Se dom av den 14 mars 2019 (C-724/17, EU:C:2019:204, punkt 34).

³⁴ Se artikel 15 c i Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 864/2007 av den 11 juli 2007 om tillämplig lag för utomobligatoriska förpliktelser (Rom II) (EUT L 199, 2007, s. 40) och artikel 12.1 c i Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 593/2008 av den 17 juni 2008 om tillämplig lag för avtalsförpliktelser (Rom I) (EUT L 177, 2008, s. 6).

89. Den hänskjutande domstolen har ställt den första frågan för att få klarhet i vilka skyldigheter som åligger medlemsstaterna enligt primärrätten, det vill säga vilken effekt artikel 101 FEUF och effektivitetsprincipen har när det gäller att avgöra huruvida artikel 10.3, artikel 17.1 andra meningen och artikel 17.2 i direktiv 2014/104 är tillämpliga på en sådan situation som den som är aktuell i det nationella målet. Frågan är således huruvida artikel 101 FEUF och effektivitetsprincipen innebär att den första övergångsbestämmelsen i kungligt lagdekret 9/2017 måste tolkas så, att ändringar som görs i lagen om konkurrensskydd i fråga om preskriptionsfrister, den motbevisbara presumptionen om skada i samband med en kartell och beräkningen av skadan ska tillämpas på en talan som väckts efter ikraftträdandet av kungligt lagdekret 9/2017, som i fallet med den talan som är föremål för det nationella målet, även i de fall där anspråket hänför sig till omständigheter och sanktioner som härrör från tiden före ikraftträdandet av kungligt lagdekret 9/2017.

90. Den hänskjutande domstolen har vidare anmodat EU-domstolen att uttala sig i frågan om bestämmelserna i den spanska lagstiftningen – i synnerhet bestämmelsen om utomobligatoriskt skadeståndsansvar, vilken utgör en alternativ rättslig grund för skadeståndstalan i det nationella målet – är förenliga med artikel 101 FEUF och effektivitetsprincipen, för det fall att artiklarna 10 och 17 i direktiv 2014/104 inte är tillämpliga i tiden (*ratione temporis*).

91. När det gäller den första delen av den första tolkningsfrågan vill jag påpeka att effektivitetsprincipen inte kan innebära att de materiella bestämmelserna i direktiv 2014/104 tillämpas retroaktivt. Detta skulle strida mot allmänna rättsprinciper såsom rättssäkerhetsprincipen. Jag anser således att den spanska lagstiftarens beslut att kvalificera de bestämmelser, varigenom artiklarna 10 och 17.2 i direktivet införlivas, som materiella bestämmelser som inte ska tillämpas retroaktivt – en kvalificering som för övrigt är förenlig med unionsrätten, såsom förklaras ovan i bedömningen av den andra och den tredje tolkningsfrågan – är förenligt med effektivitetsprincipen. Samma resonemang gäller emellertid inte för artikel 17.1 i direktivet, som är en processuell bestämmelse och som kan vara tillämplig på den skadeståndstalan som är aktuell i det nationella målet.

92. Vad beträffar den andra delen av frågan vill jag först och främst påpeka att förbudet mot retroaktiv tillämpning av nationell lagstiftning om införlivande av de materiella bestämmelserna i direktiv 2014/104 enligt artikel 22.1 i direktivet inte hindrar, när det gäller ansvarsgrundande gärningar som begicks innan den nationella införlivandelagstiftningen trädde i kraft, att medlemsstaterna tillämpar sin nationella lagstiftning i enlighet med de primärrättsliga skyldigheter de hade sedan tidigare, enligt effektivitetsprincipen.³⁵

93. Det är således utrett att om det inte finns unionsbestämmelser på området som är tillämpliga i tiden (*ratione temporis*), ankommer det på varje medlemsstat att i sin interna rättsordning fastställa villkoren för att utöva rätten att begära ersättning för en skada som orsakats genom en överträdelse av artiklarna 101 och 102 FEUF i syfte att säkerställa enskildas rättigheter till följd av den direkta effekten av dessa bestämmelser, under förutsättning att dessa nationella regler inte är mindre förmånliga än dem som avser en liknande talan som grundas på nationell rätt (likvärdighetsprincipen) och de inte medför att det i praktiken blir omöjligt eller orimligt svårt att utöva rättigheter som följer av unionsrätten (effektivitetsprincipen).³⁶

³⁵ Se skäl 11 i direktiv 2014/104.

³⁶ Se dom av den 20 september 2001, Courage och Crehan (C-453/99, EU:C:2001:465, punkt 29), dom av den 5 juni 2014, Kone m.fl. (C-557/12, EU:C:2014:1317, punkt 24) och domen Cogeco (punkt 42).

94. Artikel 101 FEUF har direkt effekt i förhållandet mellan enskilda och ger rättigheter för enskilda som de nationella domstolarna är skyldiga att skydda. För att artikel 101 FEUF ska ges full effekt krävs att de personer som har lidit skada ska kunna begära ersättning inte bara för faktisk skada (*damnum emergens*) utan även för utebliven vinst (*lucrum cessans*) samt ränta.³⁷

95. Domstolen har klargjort innebörden och räckvidden av denna rättspraxis i fråga om de särskilda aspekterna av en skadeståndstalan. Domstolen har således slagit fast att effektivitetsprincipen utgör hinder för en nationell lagstiftning som gör att det ”i praktiken blir omöjligt eller orimligt svårt” att utöva rätten till full ersättning.³⁸

96. Det finns även skäl att påpeka att den offentlighetsrättsliga och den privata tillämpningen av konkurrensrätten ska ses som verktyg som tjänar ett gemensamt syfte, det vill säga att konkurrensrätten ska iakttas. Domstolen har i sin praxis medgett att rätten att begära ersättning för skada som vållats genom en överträdelse av konkurrensrätten förstärker den verkningsfulla karaktären av EU:s konkurrensregler och avskräcker från sådana, ofta hemliga, avtal eller förfaranden som kan begränsa eller snedvrider konkurrensen. Ur detta perspektiv kan talan om skadestånd inför de nationella domstolarna på ett väsentligt sätt bidra till att bevara en effektiv konkurrens i Europeiska unionen.³⁹ Även om den avskräckande effekten inom ramen för den offentlighetsrättsliga tillämpningen av konkurrensrätten visar sig genom sanktioner som konkurrensmyndigheterna beslutar om, är det inom ramen för den privata tillämpningen av konkurrensrätten som denna avskräckande effekt säkerställs genom risken att företag som deltagit i en kartell kan mötas av ett stort antal skadeståndsanspråk genom att parter som kan ha lidit skada väcker talan i olika domstolar (inte minst när en överträdelse av konkurrensrätten är av gränsöverskridande karaktär och sträcker sig till flera medlemsstater, som i det nu aktuella fallet).

1. Prövning av preskriptionsordningen i den spanska civillagen mot bakgrund av effektivitetsprincipen

97. Domstolen har fastställt vilka omständigheter som ska beaktas när det gäller att avgöra huruvida en viss preskriptionsordning är förenlig med effektivitetsprincipen. Domstolen har närmare bestämt slagit fast att hänsyn ska tas till samtliga delar i preskriptionsreglerna och närmare bestämt för det första preskriptionsfristens längd,⁴⁰ för det andra huruvida fristen börjar löpa innan den skadelidande har blivit medveten om skadan⁴¹ och för det tredje huruvida fristen kan upphöra att löpa eller avbrytas.⁴²

98. Jag ska således undersöka huruvida den ordning för utomobligatoriskt skadeståndsansvar som föreskrivs i den spanska civillagen är förenlig med dessa kriterier.

³⁷ Se, för ett liknande resonemang, dom av den 13 juli 2006, Manfredi m.fl. (C-295/04–C-298/04, EU:C:2006:461, punkt 95).

³⁸ Se domen Cogeco (punkterna 38–55), och dom av den 12 december 2019, Otis Gesellschaft m.fl. (C-435/18, EU:C:2019:1069, punkt 25 och där angiven rättspraxis).

³⁹ Se dom av den 14 juni 2011, Pfeleiderer (C-360/09, EU:C:2011:389, punkt 29).

⁴⁰ Se domen Cogeco, punkt 48.

⁴¹ Se domen Cogeco, punkt 49.

⁴² Se domen Cogeco, punkt 51.

a) Preskriptionsfristens längd

99. Domstolen har slagit fast att preskriptionsfristen inte får vara ”så kort att den, i kombination med andra preskriptionsregler, medför att det i praktiken blir omöjligt eller orimligt svårt att utöva rätten att begära ersättning”.⁴³

100. Den ettåriga frist som föreskrivs för utomobligatoriskt skadeståndsansvar i den spanska civillagen är avsevärt kortare än de fem år som föreskrivs i artikel 10.1 i direktiv 2014/104.

101. Det finns emellertid skäl att mot bakgrund av kriterierna i rättspraxis efter Cogeco beakta samtliga delar i den aktuella preskriptionsordningen.⁴⁴ Vid prövningen av effektiviteten är det således inte tillräckligt att isolerat betrakta enskilda element i den nationella preskriptionsordningen.⁴⁵

102. Innan jag bedömer när preskriptionsfristen börjar löpa och vilken händelse som utlöser detta, vill jag framhålla att frågan om preskriptionsfristen kan upphöra att löpa eller avbrytas (trots dess betydelse när det gäller att avgöra huruvida en frist på ett år är förenlig med de kriterier som fastställdes i domstolens praxis genom domen Cogeco) inte har uppkommit i det nu aktuella målet. I fråga om vilka omständigheter som ska beaktas för att säkerställa iakttagandet av effektivitetsprincipen i detta avseende hänvisar jag till domstolens bedömning i domen Cogeco.⁴⁶

b) Tidpunkten då preskriptionsfristen börjar löpa

103. Även om domstolen skulle finna att artikel 10 i direktiv 2014/104 inte är tillämplig på en skadeståndstalan som den aktuella, är den nationella domstolen i princip skyldig att tillämpa den ettåriga preskriptionsfrist som föreskrivs i den allmänna ordningen för utomobligatoriskt skadeståndsansvar i artikel 1902 i civillagen och fastställa tidpunkten då preskriptionsfristen började löpa.

104. Svarandena anser att preskriptionsfristen enligt artikel 1902 i civillagen började löpa den dag då pressmeddelandet offentliggjordes, det vill säga den 19 juli 2016. Eftersom kärandens talan väcktes den 1 april 2018, är anspråket preskriberat.

105. Käranden, den spanska regeringen och kommissionen har för sin del anfört att det bör slås fast att preskriptionsfristen började löpa den dag då sammanfattningen av kommissionens beslut offentliggjordes i *Europeiska unionens officiella tidning*, det vill säga den 6 april 2017, vilket skulle innebära att skadeståndsanspråket i det nu aktuella fallet inte har preskriberats.

106. Jag erinrar först och främst om att domstolen har förklarat att effektivitetsprincipen kräver att en nationell lagstiftning som fastställer från vilken dag preskriptionsfristen börjar löpa måste anpassas till konkurrenslagstiftningens särdrag och målet att göra det möjligt för berörda personer att göra gällande sina rättigheter enligt densamma.⁴⁷ Domstolen har även uttalat sig om

⁴³ Se domen Cogeco, punkt 48.

⁴⁴ Se domen Cogeco, punkt 45.

⁴⁵ Se förslag till avgörande av generaladvokaten Kokott i målet Cogeco Communications (C-637/17, EU:C:2019:32, punkt 81).

⁴⁶ Se domen Cogeco, punkterna 44–55).

⁴⁷ Se domen Cogeco, punkt 47.

den händelse som får preskriptionsfristen att börja löpa och har angett att det, för att den skadelidande ska kunna väcka en skadeståndstalan, är av största vikt att vederbörande får kännedom om vem som är ansvarig för överträdelsen av konkurrenslagstiftningen.⁴⁸

107. Dessa kriterier återfinns även i artikel 10.2 i direktiv 2014/104, i vilken det föreskrivs att två kumulativa villkor ska vara uppfyllda vad gäller utgångspunkten för beräkningen av preskriptionsfristen, det vill säga dels att överträdelsen av konkurrensrätten har upphört, dels att käranden har kännedom om vissa uppgifter som är oumbärliga för att en skadeståndstalan ska kunna väckas.⁴⁹

108. Den hänskjutande domstolen vill i förevarande fall veta huruvida det är offentliggörandet av pressmeddelandet eller offentliggörandet av sammanfattningen av beslutet i *Europeiska unionens officiella tidning* (och den icke-konfidentiella versionen av beslutet på webbplatsen för kommissionens generaldirektorat för konkurrens) som kan kvalificeras som den relevanta händelse genom vilken käranden rimligtvis kan förväntas ha fått kännedom om de uppgifter som krävs för att väcka skadeståndstalan.

109. För att besvara denna fråga finns det anledning att bedöma föremålet för, arten av och i synnerhet innehållet i pressmeddelandet och jämföra det med den sammanfattning av beslutet som offentliggjordes i *Europeiska unionens officiella tidning* i lastbilsärendet. Det finns även anledning att undersöka huruvida det kan föreligga en omsorgsplikt som de skadelidande parterna bör iaktta vid privat tillämpning av artikel 101 FEUF.

1) Offentliggörande av pressmeddelandena och kommissionens beslut

110. Enligt artikel 30 i förordning nr 1/2003 ska kommissionen offentliggöra de beslut som den fattar enligt artiklarna 7, 9, 10 och 24 i förordningen.

111. Kommissionen ska fullgöra denna skyldighet genom att i *Europeiska unionens officiella tidning* offentliggöra en sammanfattning av beslut som antagits enligt artiklarna 101 och/eller 102 FEUF på samtliga officiella språk ”kort tid efter det att de har antagits”.⁵⁰

112. Generaldirektoratet för konkurrens har även som praxis att ”så snart som möjligt” offentliggöra icke-konfidentiella versioner av beslut som antagits med stöd av artiklarna 101 eller 102 FEUF på sin webbplats, även om besluten, i motsats till sammanfattningarna, endast offentliggörs på procedurspråket. På grund av skyldigheten att skydda parternas affärshemligheter och konfidentiella uppgifter offentliggörs dessa offentliga versioner i allmänhet en tid efter det att besluten har antagits.⁵¹

113. I det nu aktuella ärendet antog kommissionen beslutet den 19 juli 2016. Samma dag tillkännagav kommissionen att beslutet hade antagits genom ett pressmeddelande på sin webbplats.⁵² Därefter offentliggjorde kommissionen den 6 april 2017 en sammanfattning av

⁴⁸ Se domen Cogeco, punkterna 48, 49 och 50.

⁴⁹ Jag anser att den bedömning som följer här nedan är lika relevant för att fastställa tidpunkten då preskriptionsfristen börjar löpa i ett fall där artikel 10 i direktivet ska tillämpas.

⁵⁰ Se skäl 148 i tillkännagivandet om bästa praxis för förfaranden som rör artiklarna 101 och 102 i EUF-fördraget (EUT C 308, 2011, s. 6).

⁵¹ Se skäl 149 i tillkännagivandet om bästa praxis för förfaranden som rör artiklarna 101 och 102 i EUF-fördraget.

⁵² Se https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/fr/IP_16_2582.

beslutet i *Europeiska unionens officiella tidning*. Samma dag offentliggjorde kommissionen en preliminär icke-konfidentiell version av beslutet på webbplatsen för generaldirektoratet för konkurrens.

2) Huruvida den part som lidit skada av en överträdelse av konkurrensrätten har en informationsskyldighet

114. Mot bakgrund av det ovan anförda uppkommer frågan huruvida det finns en skyldighet för potentiellt skadelidande parter att iaktta en viss omsorgsplikt vid handläggningen av deras ärenden i syfte att erhålla den information som krävs för att kunna väcka en skadeståndstalan och, i så fall, i vilken mån denna omsorgsplikt kräver att de följer kommissionens offentliggörande av pressmeddelanden angående beslut som fattats enligt artiklarna 101 FEUF.

115. Svarandena tycks anse att det borde ställas krav på en sådan omsorgsplikt, i och med att kärandena var erfarna företag eller näringsidkare. De menar att en rad indicier – såsom mediebevakningen av beslutets antagande den dag då pressmeddelandet offentliggjordes eller den omständigheten att advokatbyråer, investeringsfonder och andra experter som var inblandade i liknande skadeståndsanspråk tycks ha tillkännagivit möjligheten att lagföra lastbilstillverkarna – talar för att lastbilsköparna inte kunde påstå att de inte kände till kommissionens beslut.

116. Svarandena menar att käranden således borde anses ha fått kännedom om överträdelsen då pressmeddelandet offentliggjordes och att käranden var i stånd att väcka en skadeståndstalan eller åtminstone avbryta preskriptionsfristen genom att sända en skrivelse den dagen, vilket tycks ha varit fallet för andra lastbilsköpare som nu driver talan mot lastbilstillverkarna vid spanska domstolar.

117. Jag bestrider inte den omständigheten att ett visst antal aktörer på den marknad som berörs av kartellen fick kännedom om att kommissionen hade antagit ett sådant beslut den dag då pressmeddelandet offentliggjordes. Det är också klart att det är rimligt att förvänta sig att en del av marknaden kände till kommissionens pågående utredning och i än högre grad kommissionens beslut, med hänsyn till hur länge undersökningen pågick och med hänsyn till de pressmeddelanden som kommissionen gick ut med under utredningen (vilka sannolikt återgavs av pressen i flera medlemsstater),⁵³ samt det som stod på spel för köparna av dessa varor.

118. Jag anser inte att det för den skull finns någon allmän omsorgsplikt för dem som lidit skada till följd av konkurrensöverträdelser som innebär att de är skyldiga att följa offentliggörandet av sådana pressmeddelanden.

⁵³ År 2011 bekräftade kommissionen att den hade genomfört oanmälda inspektioner inom ramen för sin undersökning av lastbilstillverkningsbranschen (se informationsbladet av den 18 januari "Antitrust: Commission confirms unannounced inspections in the truck center", enbart tillgängligt på engelska på webbplatsen https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_11_29). Därefter bekräftade kommissionen även genom ett pressmeddelande år 2014 att den hade riktat ett meddelande med anmärkningar till lastbilstillverkare som misstänktes ha deltagit i en kartell (se pressmeddelande av den 20 november 2014, "Antitrust: Commission sends statement of objections to suspected participants in trucks cartel", tillgängligt på engelska, franska och tyska på webbplatsen https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/fr/IP_14_2002). I dessa båda handlingar angavs emellertid inte vilka företag som var föremål för undersökningen, och inte heller vilka geografiska marknader som avsågs, vilka produkter som berördes eller varaktigheten av den överträdelse som granskades under den perioden.

119. Det kan visserligen inte uteslutas att en skadeståndstalan väcks vid vissa domstolar till följd av – eller till och med före⁵⁴ – ett offentliggörande av ett pressmeddelande. Detta förfarande (som det för övrigt inte råder enighet om med hänsyn till de olika tillvägagångssätt som valts av medlemsstaterna när det gäller den tidpunkt då preskriptionsfristen börjar löpa⁵⁵) ger emellertid enligt min mening inte upphov till någon ”omsorgsplikt” som innebära att alla som lidit skada till följd av överträdelser av konkurrensrätten ska väcka skadeståndstalan med stöd av dessa pressmeddelanden.

120. Mot bakgrund av det ovan anförda kan det således inte presumeras att en skadelidande bara till följd av att kommissionen har offentliggjort ett pressmeddelande på sin webbplats, har fått kännedom om alla uppgifter som krävs för att vederbörande ska kunna utöva sin rätt att väcka skadeståndstalan. Jag anser, i likhet med kommissionen, att det vore att inkräkta på rätten för en potentiellt skadelidande part att göra anspråk på ersättning för skada som orsakats av ett konkurrensbegränsande förfarande att kräva att denna part ska iaktta en orimligt hög grad av omsorg, det vill säga ett krav som går utöver vad parten rimligtvis kan ha kännedom om. Principen om full verkan av artiklarna 101 och 102 FEUF och den rättssäkerhetsprincip som ligger till grund för fastställandet av preskriptionen kräver således att omsorgsplikten inte blir alltför tvingande för den person som gör anspråk på skadestånd.⁵⁶

121. Jag vill avslutningsvis framhålla att det i vissa medlemsstaters domstolspraxis verkar göra en åtskillnad mellan ”professionella” konsumenter eller storföretag och ”vanliga” konsumenter vad gäller den påstådda omsorgsplikten. De förstnämnda anses således ha en mer långtgående omsorgsplikt än de sistnämnda, vilket innebär att de är skyldiga att följa kommissionens offentliggörande av pressmeddelanden.

122. Till syvende och sist ankommer det visserligen på den nationella domstolen att i varje enskilt fall pröva huruvida den skadelidandes omsorgsplikt innebär att vederbörande måste följa utvecklingen i ett konkurrensärende för att utöva sina rättigheter, men jag anser ändå att man genom att göra en sådan åtskillnad mellan skadelidande personer riskerar att öka (den redan befintliga) osäkerheten på området för privat tillämpning av artikel 101 FEUF. I och med att de potentiellt skadelidande parterna befinner sig i en sfär som inte är homogen, kommer graden av omsorg som krävs i varje enskilt fall således ofrånkomligen att vara beroende av en rad olika kriterier som hänför sig till de särskilda omständigheterna för en potentiellt skadelidande part, exempelvis storleken på den berörda köparen, mängden eller volymen av den köpta varan, marknadsstrukturen, villkoren för köpet och andra kriterier som visar på den praktiska svårigheten att göra en sådan åtskillnad. Jag anser således att det åtminstone i fråga om pressmeddelanden och kommissionens beslut i fråga om överträdelser av konkurrensrätten bör fastställas klara och förutsägbara kriterier för begreppet ”fått kännedom”, såsom att det (till exempel genom presumtion) är knutet till offentliggörandet av en sammanfattning av ett kommissionsbeslut i *Europeiska unionens officiella tidning*.

123. Mot bakgrund av det ovan anförda anser jag att en koppling till en sådan objektiv omständighet som att kommissionens beslut om fastställande av överträdelsen har offentliggjorts i *Europeiska unionens officiella tidning* – vilket utgör den sista etappen vid privat tillämpning av artikel 101 FEUF – inom ramen för en skadeståndstalan av typen ”follow-on”, kan göra det

⁵⁴ Thomas, B., och Aubin, F., in Amaro, R. (ed.), *Private Enforcement of Competition Law in Europe*, första upplagan, Bryssel, Bruylant, 2021, ”Chapter 7 - Limitation period”, s. 170–172.

⁵⁵ Van Bael & Bellis, *Competition Law of the European Union*, sjätte upplagan, Kluwer Law International, 2021, ”Chapter 11: Private Enforcement”, s. 1322.

⁵⁶ Se dom av den 20 september 2001, *Courage och Crehan* (C-453/99, EU:C:2001:465, punkt 26).

möjligt att på ett klart, exakt och öppet sätt fastställa när preskriptionsfristen börjar löpa, såväl för företag som deltagit i en kartell som för skadelidande parter. Rätten för en skadelidande part att väcka skadeståndstalan till följd av ett konkurrensbegränsande beteende uppkommer således när kommissionen antar ett beslut i vilket detta beteende konstateras, det vill säga närmare bestämt när detta beslut offentliggörs i *Europeiska unionens officiella tidning*.

124. Med hänsyn till innehållet i sammanfattningen av beslutet är det för övrigt svårt att förstå varför detta inte skulle kunna offentliggöras samma dag som kommissionen antar beslutet och offentliggör pressmeddelandet. Till skillnad från den icke-konfidentiella versionen av beslutet, där tidsskillnaden mellan beslutets antagande och offentliggörandet av den icke-konfidentiella versionen motiveras av behovet av att skydda parternas affärshemligheter och konfidentiella uppgifter, tycks det inte finnas något sådant behov när det gäller offentliggörandet av sammanfattningen av beslutet i *Europeiska unionens officiella tidning*.⁵⁷

3) Innehållet i pressmeddelandet och i kommissionens beslut i lastbilsärendet

125. Jag vill först och främst påpeka att pressmeddelanden, i jämförelse med sammanfattningar av kommissionens beslut som offentliggörs i *Europeiska unionens officiella tidning*, i allmänhet innehåller mindre detaljerad information om de konkurrensbegränsande beteendena och skälen till att de utgör en överträdelse.

126. Pressmeddelanden riktar sig dessutom inte direkt till de parter som kan ha ett särskilt intresse av den offentliggjorda informationen och är alltså inte avsedda att få rättsverkningar i förhållande till tredje part. Ett rättsligt meddelande med denna innebörd finns på kommissionens webbplats.⁵⁸

127. I det nu aktuella fallet, till skillnad från sammanfattningen av beslutet i lastbilsålet, vilket offentliggjordes på alla officiella EU-språk, publicerades pressmeddelandet endast på sex officiella språk.⁵⁹ Jag vill också understryka att det inte publicerades på spanska, det språk som talas i det land där käranden i det nationella målet har sitt ursprung. Jag vill även påpeka att pressmeddelandet innehåller en hänvisning till möjligheten för personer eller företag som lidit skada till följd av sådant konkurrensbegränsande beteende som det beskrivna att väcka talan vid domstolarna i medlemsstaterna och göra anspråk på skadestånd.⁶⁰

128. Här finns det anledning att undersöka vilka centrala uppgifter i ett pressmeddelande som gör det möjligt för en skadelidande part att väcka skadeståndstalan.

⁵⁷ Tidsskillnaden till följd av att sammanfattningen av ett beslut offentliggörs i *Europeiska unionens officiella tidning* flera månader efter beslutets antagande och offentliggörandet av pressmeddelandet, vilket offentliggörs samma dag som beslutet antas, kan ge upphov till en rättsosäkerhet som undergräver en effektiv och enhetlig tillämpning av konkurrensrätten inom unionen med hänsyn till de olika tillvägagångssätt som valts av medlemsstaterna när det gäller tidpunkten för när preskriptionsfristen börjar löpa.

⁵⁸ Se, för ett liknande resonemang, https://ec.europa.eu/info/legal-notice_sv.

⁵⁹ Pressmeddelandet publicerades på tyska, engelska, franska, italienska, nederländska och svenska.

⁶⁰ En länk till direktiv 2014/104 och till webbplatsen för kommissionens generaldirektorat för konkurrens med ytterligare information om skadeståndstalan i ärenden som rör konkurrensbegränsande samverkan och missbruk av dominerande ställning, samt praktisk vägledning om beräkning av skadan till följd av överträdelser av konkurrensreglerna finns tillgängliga för allmänheten.

129. Ett pressmeddelande innehåller för det första inga specifika uppgifter om vem eller vilka som beslutet riktar sig till (moderbolaget och samtliga eventuella dotterbolag som berörs av beslutet namnges inte), och inte heller anges bolagsnamnet på de rättssubjekt som beslutet riktar sig till,⁶¹ utan endast de berörda företagens handelsnamn. Däremot namnges överträdarna i sammanfattningen av beslutet.

130. För det andra innehåller inte pressmeddelandet en tillräckligt detaljerad beskrivning av överträdelsen och särskilt inte av de specifika lastbilstyper som berörs av överträdelsen. I pressmeddelandet anges således endast att överträdelsen avser ”medeltunga” lastbilar (som väger 6–16 ton) och ”tunga” lastbilar (som väger mer än 16 ton), medan det i sammanfattningen av beslutet anges att medeltunga och tunga lastbilar inbegriper både konventionella lastbilar och tunga dragbilar, och att beslutet inte berör efterförsäljning, andra tjänster och garantier för lastbilar, försäljning av begagnade lastbilar eller andra varor eller tjänster.

131. För det tredje anges det inte i pressmeddelandet exakt hur länge överträdelsen pågick och hur lång tid som tillskrivits vart och ett av de rättssubjekt som beslutet riktar sig till. I pressmeddelandet anges således endast att överträdelsen ”pågick i 14 år, från 1997 till 2011”, medan det i sammanfattningen av beslutet anges exakt hur länge vart och ett av de berörda företagen deltagit i den fastställda kartellen och exakt hur länge den varade (det vill säga från den 17 januari 1997 till den 18 januari 2011).

132. Jag menar att dessa omständigheter utgör avgörande indicier för att en skadelidande person ska kunna avgöra om överträdelsen har ägt rum på en geografisk marknad som berör vederbörande och under en period då denna person faktiskt köpte den typ och modell av lastbilar som var föremål för kartellen.

133. Jag menar att det mot denna bakgrund och med hänsyn till föremålet för pressmeddelandena och deras karaktär och framför allt innehåll, är uppenbart att den skadelidande parten inte kunde få tillgång till de uppgifter som gjorde att vederbörande kunde väcka skadeståndstalan förrän då sammanfattningen av beslutet offentliggjordes i *Europeiska unionens officiella tidning*.

134. Jag noterar i detta avseende att det enligt den spanska regeringens yttrande och med förbehåll för den hänskjutande domstolens kontroll, verkar som att de spanska domstolarna tolkar preskriptionsordningen i samband med en talan som väckts med stöd av artikel 1902 i civilagen på så sätt, att preskriptionsfristen på ett år inte börjar löpa förrän sammanfattningen av kommissionens beslut har offentliggjorts i *Europeiska unionens officiella tidning*.

135. Jag anser således att preskriptionsfristen för att väcka talan inte har löpt ut i ett sådant mål som det aktuella vid den nationella domstolen.

2. Presumtionen om skada mot bakgrund av principen om konkurrensrättens effektivitet

136. Sökanden ska bevisa förekomst av skada i enlighet med den allmänna rättsordningen, med hänsyn till att artikel 17.2 i direktiv 2014/104, enligt vad som fastställs ovan vid bedömningen av den tredje tolkningsfrågan, inte är tillämplig.

⁶¹ Det ska emellertid framhållas att när pressmeddelandet hade laddats upp till det avsnitt som rörde lastbilsärendet på webbplatsen för kommissionens generaldirektorat för konkurrens, flera dagar efter offentliggörandet (den 25 juli 2016), angavs redan bolagsnamnen på de företag som kommissionens beslut riktade sig till högst upp på den sida som rörde ärendet (se https://ec.europa.eu/competition/elojade/isef/case_details.cfm?proc_code=1_39824). Det kan således inte uteslutas att de personer som hade tagit del av pressmeddelandet hade fått kännedom om vem beslutet riktade sig till.

137. I artikel 16.1 i förordning nr 1/2003, i vilken domstolens rättspraxis, i synnerhet enligt domen Masterfoods och HB,⁶² har kodifierats, anges för det första att nationella domstolar, när de meddelar avgöranden om sådana avtal, beslut eller förfaranden enligt artikel 101 eller artikel 102 FEUF som redan har varit föremål för ett beslut av kommissionen, inte får fatta beslut som strider mot det beslut som kommissionen har fattat.

138. Jag menar att detta skulle kunna göra det lättare att fastställa ett orsakssamband mellan överträdelsen (som redan fastställts genom kommissionen beslut) och skadan, utan att artikel 17.2 i direktiv 2014/104 tillämpas retroaktivt.

139. För det andra finns det, såsom nämnts i punkt 85 ovan, inget som hindrar de nationella domstolarna från att tillämpa presumtioner avseende bevisbördan när det gäller förekomsten av en skada som uppkommit före det att de nationella införlivandebestämmelserna antogs. Frågan huruvida sådana bestämmelser är förenliga med kraven i unionsrätten ska bland annat bedömas med hänsyn till de allmänna principerna om likvärdighet och effektivitet.⁶³

140. Enligt skäl 11 i direktiv 2014/104 måste alla nationella regler om utövande av rätten till ersättning för skada till följd av en överträdelse av artikel 101 FEUF, inklusive regler som rör förhållanden som inte tas upp i detta direktiv, till exempel begreppet "orsakssamband" mellan överträdelsen och skadan, i avsaknad av unionsrätt (och således utanför tillämpningsområdet för detta direktiv) följa principerna om effektivitet och likvärdighet.

141. Det betyder att de nationella reglerna "inte bör vara formulerade eller tillämpas på ett sätt som medför att det blir i praktiken orimligt svårt eller omöjligt att utöva den rätt till ersättning som garanteras i EUF-fördraget" och den nationella domstolen bör ges ett bedömnings- och tolkningsutrymme för att uppskatta skadan.⁶⁴

142. Mot bakgrund av det ovan anförda föreslår jag att den första frågan ska besvaras enligt följande. Artikel 101 FEUF ska tolkas så, att den inte utgör hinder för en tolkning av en nationell bestämmelse som utesluter en retroaktiv tillämpning av den femåriga talefristen och den motbevisbara presumptionen att karteller orsakar skada som föreskrivs i artikel 10.3 respektive artikel 17.2 i direktiv 2014/104. Artikel 101 FEUF och effektivitetsprincipen innebär emellertid att det i den nationella lagstiftning som reglerar skadeståndstalan ska föreskrivas att preskriptionsfristen inte ska börja löpa förrän den dag då sammanfattningen av kommissionens beslut offentliggörs i *Europeiska unionens officiella tidning*.

V. Förslag till avgörande

143. Mot bakgrund av det ovan anförda föreslår jag att domstolen besvarar de tolkningsfrågor som ställts av Audiencia Provincial de León (Provinsdomstolen i León, Spanien) på följande sätt:

- 1) Artikel 101 FEUF ska tolkas så, att den inte utgör hinder för en tolkning av en nationell bestämmelse som utesluter en retroaktiv tillämpning av den femåriga talefristen och den motbevisbara presumptionen att karteller orsakar skada som föreskrivs i artikel 10.3 respektive artikel 17.2 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/104/EU av den 26 november 2014 om vissa regler som styr skadeståndstalan enligt nationell rätt för överträdelser av

⁶² Se dom av den 14 december 2000 (C-344/98, EU:C:2000:689).

⁶³ Se skäl 11 i direktiv 2014/104.

⁶⁴ Se skäl 11 i direktiv 2014/104.

medlemsstaternas och Europeiska unionens konkurrensrättsliga bestämmelser. Artikel 101 FEUF och effektivitetsprincipen innebär emellertid att det i den nationella lagstiftning som reglerar skadeståndstalan ska föreskrivas att preskriptionsfristen inte ska börja löpa förrän den dag då sammanfattningen av kommissionens beslut offentliggörs i *Europeiska unionens officiella tidning*.

- 2) Artikel 22.2 i direktiv 2014/104 ska tolkas så, att artikel 10 i direktivet inte ska tillämpas på en skadeståndstalan som, trots att den väcktes efter det att direktivet och de nationella införlivandebestämmelserna trädde i kraft, avser omständigheter och sanktioner som härrör från tiden innan de sistnämnda bestämmelserna trädde i kraft.
- 3) Artikel 22.1 i direktiv 2014/104 ska tolkas så, att den inte utgör hinder för att nationella införlivandebestämmelser som antagits för att följa artikel 17.1 i direktivet om nationella domstolars befogenhet att uppskatta beloppet av skadan, tillämpas på en skada som uppkommit till följd av en överträdelse av konkurrensrätten som upphörde före de nationella införlivandebestämmelsernas ikraftträdande inom ramen för en skadeståndstalan som väckts efter den nationella införlivandebestämmelsens ikraftträdande. Artikel 22.1 i direktiv 2014/104 ska tolkas så, att den utgör hinder för att nationell lagstiftning som antagits för att genomföra artikel 17.2 i direktivet, i vilken det föreskrivs en motbevisbar presumtion om att karteller orsakar skada, tillämpas på överträdelser som begåtts före de nationella införlivandebestämmelsernas ikraftträdande inom ramen för en skadeståndstalan som väckts efter den nationella införlivandebestämmelsens ikraftträdande.